

Ž. Bartulović – L. Hill Ivanković: *O Senjskom statutu iz 1757. g.* Senj. zb. 40, 397-416 (2013.)

ŽELJKO BARTULOVIĆ – LORETTA HILL IVANKOVIĆ

O SENJSKOM STATUTU IZ 1757. GODINE

Željko Bartulović
Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci
HR 51000 Rijeka
zeljko@pravri.hr
Loretta Hill Ivanković
Zdravstvena ustanova Ljekarna "Jadran"
HR 51000 Rijeka
loretta.hill7@gmail.com

UDK: 94(497.5 Senj)"1527"
342(497.5 Senj)"1527"
Izvorni znanstveni članak
Ur.: 2013-12-02

Senjski statut iz 1388. bio je predmetom detaljnih istraživanja hrvatskih pravnika i povjesničara. No, u pravnoj tradiciji Senja postoji još jedno važno pravno vrelo koje se nije dovoljno koristilo u istraživanju povijesti Senja, njegova ustroja i razvoja pravnih instituta na hrvatskim pravnim prostorima u XVIII. st. Riječ je o Senjskom statutu iz 1757. koji je donijela vladarica Marija Terezija. Statut je pisan na talijanskom i njemačkom jeziku.

Senj je u to doba bio izuzet ispod uprave bana i Sabora te je u sastavu Vojne krajine i njezinih organa vlasti. No, Senj ima status slobodnog kraljevskog grada i nakon pritužbi Hrvatskog sabora o kršenju prava grada njegov položaj, organizacija i privilegije utvrđeni su Statutom. Senj i dalje nije pod ingerencijom bana i Sabora, ali se nalazi u sastavu Trgovačke intendance (tzv. Austrijskog primorja od Trsta do Karlobaga).

Statut sadrži brojne propise o ustroju organa vlasti u gradu (Malo vijeće, kancelar), načinu njihova izbora, poglavarstvu, sudu (gradski i plemićki sudac), liječniku, kirurgu i ljekarniku, uredu za čistoću, trgovačkim povlasticama grada, sudskom postupku, odvjetnicima, obiteljskom i nasljednom pravu, pomorskom pravu, zaštiti šuma itd.

Ključne riječi: Senj, statut, 1757.

1. Općenito o statutima

"Statuti su pravna pravila što ih izdaje jedna autonomna oblast u vlastitom djelokrugu za svoj teritorij i za svoje članove. Autonomna je ona oblast, koja ima ili po pravnom običaju ili po zakonu (privilegiju) pravo, da

*sama za svoj teritorij i za svoje članove donosi pravila ponašanja. Autonomija se razlikuje od samouprave, jer je autonomija pravo donošenja pravnih normi, dok je samouprava pravo neke oblasti, da sama sobom upravlja, ali po normama, što ih je donijela druga viša vlast."*¹ *"Statuti su bili izvor personalnog i teritorijalnog partikularnog prava. Mogli su ih donositi samo zajednice koje su imale svoje sudove i to na ustrojstvom zajednice propisan način..."*² Etimološkog podrijetla iz latinskog jezika *statutum*, riječ "statut" ima trovršno značenje:

"1. zbirka pravila i propisa o uređenju neke organizacije ili društva, propisnik;

2. pravilnik političke ili društvene organizacije i

*3. osnovni pravni akt grada u srednjem vijeku kojim se uređuje zakonodavstvo."*³

U hrvatskoj pravnoj povijesti neki autori dovode pojavu statuta u svezu s razvitkom srednjovjekovnih gradova uz more i priobalje u XIII. i XIV st. kada dolazi do *"sve žešćih staleških borba između starosjedilaca i pridošlica. U sve većoj mjeri nestaje stare ustanove velikog zborišta sakupljenih građana na trgu pred katedralom, a na njezino mjesto dolazi vijećanje pripadnika starih rodova, koji teže za tim, da u svojim rukama povežu gradsku vlast."*⁴ Dr. Kostrenčić to razdoblje naziva donacionalnim, tj. lenskim feudalnim sustavom koji je uvela dinastija Arpadovići početkom XII. st. što dovodi u svezu s njihovim sukobom s papom oko investiture zbog čega su morali tražiti druge oslonce u svom vladanju. To su bili i gradovi. Iz donošenja statuta niče novi pravni poredak iza kojega, uz kralja kao vrhovnog seniora, stoje svi oni kojima je on podijelio donacije i povlastice.

Nastali od prvotnih, starijih povlastica (npr. trogirski povlastica Kolomanova sina Stjepana u srpnju 1124., šibenska povlastica Stjepana III. 1167., zadarska povlastica kralja Bele IV. 1242. itd.) koje je potvrđivao svaki idući vladar. No, bilo je i slučajeva nepotvrđivanja. Tako Bela IV. nije htio Splitu potvrditi povlasticu jer mu nisu pružili utočište u vrijeme tatarske najezde. Statuti su početno sadržavali uglavnom kaznenopravne odredbe jer je kaznena sudbenost dodijeljena gradskim vlastima.⁵

¹ M. KOSTRENCIĆ, 1956, 33.

² S. BAČIĆ, 1995, 21.

³ V. ANIĆ – I. GOLDSTEIN, 2000, 1211.

⁴ A. DABINOVIĆ, 1940, 445.

⁵ A. DABINOVIĆ, 1940, 445.-446.

2. Raniji senjski statuti

Senjska tradicija samouprave može se naći u istom razdoblju. Naime, od sredine XIII. st. počinje se organizirati kao komuna s knezovima, sucima i vijećnicima. XIV. st. obilježava dolazak Anžuvinaca na vlast: Karla I. (1301.-1342.). Za njegova nasljednika Ludovika I. (1342.-1382.)⁶ plamti rat s Mlečanima: 1345. i 1378. Knezovi Krčki pomažu Ludovika zbog čega Mlečani spaljuju Senj 1380. Ludovik I. umire 1382. i ponovno započinju dinastičke borbe. Krčki "sjede na dvije stolice". Ivan V. Anž pomaže kraljice Elizabetu i Mariju te Marijina muža Žigmunda Luksemburškog, a Stjepan Karla Dračkog. Knez Ivan oslobađa kraljicu Mariju 1387. iz Novigrada te je vodi preko Senja u Zagreb mužu Žigmundu. Pothvatom stječe europsku slavu.⁷

Stjepan umire 1390. a nakon sporazuma s njegovom udovicom Elizabetom stječe i posjede brata s kojim je bio u sukobu. Ivan 1392. postaje jedini ban na hrvatskim prostorima (Hrvatska i Slavonija). Samo on od hrvatskih feudalaca ne priznaje vlast Tvrtka I. Umro je u Senju 1393. Naslijedio ga je sin jedinac Nikola IV. (1393.-1432.) koji utvrđuje Senj i Krk.⁸

U ovom povijesnom okviru nastaje prvi Senjski Statut iz 1388.g. pisan na latinskom jeziku. Nakon uvoda slijedi 168 članaka. Prvih 68 članaka potječu iz godine 1388. jer se u njima spominju braća Ivan i Stjepan Krčki, članci 69.-130. od 1390. do 1393. jer se spominje samo Ivan, a članci 131. do 168. su vjerojatno dani na potvrdu knezu Nikoli 1402. ili neposredno nakon toga.

Tekst Statuta je tri puta tiskan, i to prema čitanju dra Ivana Mažuranića iz 1854. jer je tijekom II. svjetskog rata nestao. Poslije dr. Mažuranića objavili su ga dr. Zjačić 1975. i akademik Margetić 1988.

Nespokojno XV. st. razdoblje je nadiranja Turaka koji 1463. prvi put ugrožavaju i Senj. Kralj Matijaš Korvin izbacio je nepokorne i zavađene Frankopane iz Senja. Blaž Podmanicki (Blaž Mađar, Majer) uzima u ime kralja vlast u Senju u studenome 1469. kada je utemeljena senjska kapetanija.⁹ To je potrajalo do 1527. kada hrvatski kralj postaje Ferdinand Habsburški.

Povlasticom cara i kralja Ferdinanda III. Habsburga (1608.-1657.) 23. veljače 1652. Senj biva proglašen "*slobodnim, kraljevskim gradom*" (*civitates liberae regiae*), a sedam godina kasnije, 1659. taj status mu potvrđuje i Ugarsko-Hrvatski sabor.¹⁰ Treba naglasiti da je svaki slobodni, kraljevski grad

⁶ T. MACAN, 1992, 97.

⁷ Ž. BARTULOVIĆ, 1997, 29.

⁸ Ž. BARTULOVIĆ, 1997, 29.

⁹ Ž. BARTULOVIĆ, 1997, 31.

¹⁰ A. BUCZYNSKI, 1997, 162.

imao pravo na jednog zastupnika i glas u Hrvatskom i Ugarsko-Hrvatskom saboru.

Drugi Senjski statut datira iz 1640. i, prema akademiku Margetiću, izrađen je na bazi teksta Statuta iz 1388.¹¹

Nakon protjerivanja senjskih Uskoka¹² i njihovih obitelji odlukama Madridskog mira 1618. u Senj su doseljeni njemački vojnici i oficiri.

Senjska kapetanija ukinuta je 1746. te su formirane regimente. Senj postaje vojna općina, a 1752. dio "Austrijskog primorja" kao i najveći dio Vinodola. Nastala je potreba za točnim utvrđivanjem nadležnosti, djelokruga, načina postupanja tijela civilnih spram vojnih vlasti, a onda je ponovno (1776.) bio vraćen u sastav Vojne krajine i stekao status "slobodnog vojnog komuniteta". "*Komunitet ima samo jedno značenje*¹³, a riječ je prije svega o povlaštenim krajiškim gradovima."¹⁴ Razlog navedenog jest što se status "vojnog komuniteta" stječe samo carskom darovnicom.

3. *Donošenje Statuta iz 1757.*

Senjski statut iz 1757. rezultat je višegodišnjih napora senjskih građana kao i htijenja Bečkog dvora da umiri nezadovoljne stanovnike te pokuša razriješiti uplitanje vojnih vlasti u svakodnevni život. Odluka o proglašenju Senja slobodnim kraljevskim gradom nije zadovoljila Senjane te oni počinju upućivati predstavke i izaslanstva habsburškim vladarima tražeći potvrdu starih prava i povlastica. Njihove pritužbe rezultirale su potvrdom cara Karla 1727. o novom upravnom sustavu grada Senja, o uspostavi gradskog senata kojeg čine senjske patricijske i građanske obitelji.

No, razmirice s vojnim vlastima se nastavljaju kao i optužbe za kršenje gradskih prava pa Senj 1741. upućuje izaslanstvo novoj vladarici - kraljici Mariji Tereziji. Istodobno i Hrvatski sabor traži zaštitu Senja od prosizanja

¹¹ L. MARGETIĆ, 1985-87, 19-100.

¹² Uskoci, uz prvotnu zadaću otpora Turcima, preuzimaju i ograničenje mletačkog prodora na Jadran kroz pljačke i otimanja; isprva poticani od Habsburgovaca bivaju nemilice protjerani iz grada Senja 1619. nakon uskočkog rata (1615.-1617.) Uskoci se pozivaju na papinsku bulu "*In Coena Domini*" kojom je papa dao odrešenje od grijeha svima koji svoje živote zalažu za pobjedu kršćanstva nad polumjesecom. "*Antemurale christianitatis*" je počasni naslov što je godine 1510. potvrdio papa Leon X. On je Senju podario i znatnu financijsku pomoć za pojačanje senjskih gradskih zidina. Iz A. M. GRÜNFELDER, 2009, 91-122.

¹³ Pojam *komunitet* nalazimo i u ranijem razdoblju npr. car Ferdinand III. sredinom XVII. st. naziva Senj komunitetom. S obzirom na to da se taj izraz koristio i nakon nastanka prvih vojnih komuniteta u službenim spisima, u tim slučajevima podrazumijeva zajednicu u najširem smislu. Iz BUCZYNSKI, 1991-1992, 185.-194.

¹⁴ A. BUCZYNSKI, 1997, 26.

vojnih vlasti: "*Hrvatski sabor u Varaždinu donosi 1. ožujka 1741. zaključak da njegovi poslanici neće odustati od ostvarivanja i konsolidacije prava i privilegija grada Senja, protiv nastojanja vojne i komorske sile (Militarem et Cameralem Potentiam)*".¹⁵

Iako je već 21. listopada 1741. uslijedila caričina potvrda prava, saborski se zastupnici njome nisu zadovoljili te su zaključcima od 27. studenoga 1741. sa sjednice održane u Zagrebu, ponovno naglasili i zahtijevali da Senj mora nesmetano uživati sva svoja prava, istaknuvši da carica ta prava treba "*obznaniti javnim pismom*" (*publico scribendas Litteras*).¹⁶

Hrvatski sabor 1743. u svom zaključku optužuje vojnu vlast poradi kršenja prava i povlastica grada Senja. Nakon tih pritužbi (*gravamina*) Marija Terezija u lipnju 1744. šalje podbana Ivana Raucha da ispita pritužbe, ali rezultata nije bilo pa carica Wilhelmu Sacken-Hildburgshausenu daje složen zadatak preuređenja Karlovačkog generalata. Temeljno pitanje bilo je treba li Senj i dalje biti inkorporiran u Vojnu krajinu ili ne!?

Senjska kapetanija ukinuta je 1746., utemeljene su regimente i vojne općine –pa takav status dobiva i Senj.¹⁷ Kako u tom vremenu slijedi zaokret habsburške politike prema tzv. "jadranskom smjeru" vladarica 1749. utemeljuje jedinstveno trgovačko-upravno područje Austrijsko primorje (*Littorale Austriaco*) na čijem čelu se nalazi Intendanca u Trstu. Intendanca od tada provodi izravan nadzor nad Austrijskim primorjem posebnim tijelima vlasti koji su se nazivali *Hauptmann-Amts-Verwaltung*. Dana 30. prosinca 1752. to tijelo donosi akt koji se sastoji iz dva dijela: *Normal Resolution* kojima se propisuje osnivanje trgovačkog suda i imenuju njegovi članovi te *Interims Instruction*. Potonji pak navode točne upute za funkcioniranje novog upravno-pravnog sustava, a koje slijedi Senjski statut donesen dana 5. prosinca 1757.¹⁸

4. *Apsolutizam XVIII. st.*

Marija Terezija prigodom krunidbe 1741. u Požunu obećava hrvatskim nuncijima da će obnoviti istočnoslavonske županije i vratiti ih Hrvatskoj, što i čini 1745. (Virovitička, Požeška i Srijemska s 24.000 km²). Slavonija je sjedinjena s Hrvatskom, a Slavonska posavina uključena u Vojnu krajinu. Međimurje je od 1720. dio Ugarske. Sabor u Požunu 1751. (na prijedlog virovitičkog podžupana Antuna Špišića Japranskog) odlučuje da će 3 županije u

¹⁵ A. BUCZYNSKI, 1991, 206.

¹⁶ A. BUCZYNSKI, 1991, 206.

¹⁷ Ž. BARTULOVIĆ, 1997, 32.

¹⁸ A. BUCZYNSKI, 1991, 205.

njega slati po 2 predstavnika. Hrvatsko izaslanstvo uspjelo je da županije ostanu pod banskom upravom i sudstvom te da šalju zastupnike i u Hrvatski sabor.

Povećani zahtjevi vlastele i postupci pri oporezivanju razlog su buna: prvo u Banskoj krajini¹⁹, Varaždinskom generalatu, Križevačkoj županiji 1755., susjednim krajevima Križevačke županije, Moslavini i Virovitičkoj županiji.²⁰ Donošenje Slavenskog urbara 1756. je lakše, jer su u Slavoniji feudalni odnosi tek obnovljeni. Ugarski urbar carica donosi 1757. Marija Terezija želi ojačati kmetove kako bi oni postali porezni obveznici države. To je razlog zašto država prvi put regulira odnose feudalaca i kmetova koji su do tada privatnopravne naravi. Urbari se mogu usporediti s modernim izvorima radnog prava (zakonom, kolektivnim ugovorima kao i pojedinačnim ugovorima o radu).

Kraljica saziva sabor u Požunu 1764. tražeći povišicu poreza kako bi pokrila troškove rata, ali sabor odobrava tek 1/3 tražene svote. Nastupa doba «otvorenog» apsolutizma: ne sazivaju se sjednice, Sabori ne donose zakone, već ona sama donosi propise (reskripte, patente, edikte).

Habsburgovci od zemalja Monarhije stvaraju jedinstveno gospodarsko područje. Marija Terezija tajnim aktom koči razvoj manufakture u Ugarskoj i Hrvatskoj, dopuštajući proizvodnju robe slabije kvalitete za širu potrošnju (*"neškodljiva industrijska poduzeća"*), dok se kvalitetna i luksuzna roba proizvodi u Austriji. Roba iz Ugarske plaća carine kao strana roba, austrijska u Ugarskoj samo 5%, a strana roba pri ulazu u Hrvatsku i Ugarsku plaća i tridesetnicu.

Merkantilisti uče da blagostanje države nastaje povećanjem izvoza i smanjenjem uvoza, pa država, tj. vladar počinje voditi brigu o gospodarstvu i usmjeravati ga. Za to je potreban i preustroj državnog aparata koji do tada čine feudalci, a posebno mjesto dobiva policija i plaćenička vojska. Vladar se sukobljava s plemstvom u staleškim tijelima pa ih ne saziva (iznimku čini Engleska). Za uzdržavanje državnog aparata vladar treba novac pa nameće poreze, neposredne i posredne, znatno veće nego u prethodnom razdoblju.

Vladarica osniva *Trgovački direktorij (Commerciellen Ober-Directorium)* 1746. u Beču, preustrojen 1753., koji djeluje do 1772., kada mijenja naziv u *Trgovački vijeće*, čime država centralizira razvojnu politiku trgovine. U nasljednim zemljama osnivaju se istoimeni niži organi. U Trstu je 1749. grof Wiesenhausen imenovan intendantom Austrijskog primorja i kapetanom Trsta, ovisnom o Vrhovnom direktoriju u Beču (*Directorium in publicis et*

¹⁹ A. BUCZYNSKI, 1997, 39.

²⁰ T. MACAN, 1992, 235.

*camerabilus*²¹), čime je upravno-politička organizacija proširena na Austrijsko primorje. U Rijeci je 26. siječnja 1753. osnovano *Cesarsko kraljevsko namjesništvo (Komerzasesorij)* za kapetanate Rijeke, Trsata i Bakra za izvršenje politike tršćanske Intendance. Sudbenost u trgovačkim i mjeničnim predmetima prenijeta je na *Mjenbeno-trgovačko sudište i Pomorski konzulat (Tribunale cambio mercantile e Consolato di mare)*. Za merkantilizam u kojem se upravlja gospodarskim tijekovima odozgo upotrebljava se naziv kameralizam.²²

Primorska trgovinska provincija (Austrijsko primorje), osnovana 1753. sa sjedištem u Trstu, obuhvaća luke: Akvileju, Trst, Rijeku, Bakar, Kraljevicu, Senj i Bag. Podčinjena je tršćanskoj *Intendanci (Kommerzialhauptintendant)*, čiji je intendant, gradski kapetan Trsta nadležan za upravu, trgovinu, pomorstvo i zdravstvo. Na čelu uprave nalazi se kapetan Trsta. U Senju postoje mjesni organi.

Zbog samovlasnog postupka Marije Terezije, stavljanja dijela hrvatskog teritorija u nadležnost ustanova Austrijskog primorja, došlo je do prosvjeda hrvatskih i ugarskih staleža. Hrvatski sabor je člankom III. u svibnju 1764. dao regnikolarima za ugarski sabor naputak sa zahtjevom za povratak "*partes maritimae*" Hrvatskoj. Carici je člankom I. 1770. upućen sličan prijedlog. Austrijsko primorje nije ostvarilo predviđeni ravnomjeran razvitak luka jer Trst brže napreduje, a tijekom tri desetljeća nije se povezalo zaleđe.

5. Osnovne značajke Statuta iz 1757.

Senjski statut podijeljen je na dva dijela, a prethodi mu preambula u kojoj se iznose razlozi njegova donošenja. Pisan je na talijanskom i njemačkom jeziku²³.

Prvi dio sastoji se od 24 članka i njime je utvrđen uglavnom unutrašnji ustroj gradskih tijela i njihov odnos prema drugim instancama, tzv. "*političke stvari*", i to redom:

- stjecanje statusa plemića i građana, povlasticu grada Senja, organizaciju vlasti: Malo vijeće, Kancelar i Vicekancelar, Poglavarstvo,²⁴ sudstvo, porezni ured, trgovački blagajnik, liječnik, ljekarnik, kirurg, ured

²¹ E. ZÖLLNER, 1997, 205.

²² A. M. GRÜNFELDER, 2002, 127.

²³ Primjerak dostupan autorima

²⁴ Iako su se mnogi autori (Buczynski Alexander, Herkov Zlatko, Peramin Mirjana i dr.) priklonili nazivu *magistrat* od lat. *magistratus* što znači gradska uprava, gradsko poglavarstvo; gradska vijećnica, gradska kuća; vidjeti Anić i Goldestein, Rječnik, 813; autori su odlučili koristiti hrvatsku istoznačnicu *poglavarstvo*.

čistoće, javni mjeritelj, zdravstveni ured; skrb za nezbrinute (*tutela, kura*), odnos s Hrvatskim saborom i Ugarskim namjesničkim vijećem, senjska luka, samostan sv. Križa, općinska šuma i pečat grada.

Drugi dio sastoji se od 31 članka i propisuje "*upravljanje pravosuđem*" odnosno postupak i nadležnosti tijela koja čine pravosudnu administraciju (termin koji rabi Senjski statut):

- vrste postupaka, nadležnosti suda i ostalih tijela koja sudjeluju u vršenju sudbene vlasti, zastupanje stranaka (odvjetnici), radnje i stranke u postupku, spisi i podnesci, pravni lijekovi, izvršenje presude, javne dražbe, pljenidbe, sekvestracije, sudske pristojbe, upravljanje kaznenim pravosuđem i predviđa osnivanje Trgovačkog suda.

Statut regulira ona pravna područja koja nisu uređena drugim propisima ili pak nisu dovoljno određena: građansko (statusno pravo, nasljeđivanje, postupak), kazneno (samo jedan članak posvećen toj materiji) i pomorsko pravo (članak o senjskoj luci) s očitim naglaskom na normiranje upravne organizacije i pravosudne administracije grada Senja.

Iz preambule²⁵ ističemo dio koji se odnosi na povlastice Senjana: "*Mi vam obećajemo razboritošću, poniznošću i iskušanom vjernosti naših dragih podanika Senjana, koji će prepoznati našu majčinsku brigu upravljenu k istinskoj njihovoj sreći, i s obzirom da ovaj novi Statut zadržava Senjanima njihove povlastice i slobodine ukoliko se mogu usuglasiti sa sadašnjim vremenskim tijekom, dapače, povećava im prava, imajući kao temeljnu podlogu i prvenstvenu svrhu jedino njihovu vlastitu prednost i napredak, tako naređujemo ovim nepromjenjivim zakonom, kako bi se od dana njegova proglašenja istoga zaboravilo na ostale senjske Statute, ili se njihova primjena, protivna ovoj naredbi, našom suverenom voljom u cijelosti ukinula: tako da se ova naredba samim postojanjem može promatrati kao važeći domovinski statut pridavši mu našim carskim, kraljevskim autoritetom puno važenje i učinak jednog zakona kojem se nikad bez našeg gnjeva ne može izbjeći.*"²⁶

²⁵ U fusnotama se navodi izvorni tekst na talijanskom jeziku uz napomenu da se nastojalo ujednačiti: pisanje malih i velikih slova, umjesto slova "f" koje se koristilo kao supstitut (ne dosljedno) za slovo "s". Vidjeti LJ. ŠIMUNKOVIĆ, Ljerka, 2001, 181.-186.

²⁶ Preambula Senjskog statuta, odjeljak 3.: "*Noi ci promettiamo dalla Ragionevolezza, Somissione, ed esperimentata fede de' nostri dilette sudditi Segnani, che riconosceranno lo spirito della materna nostra cura tendente alla vera loro felicità, e siccome il presente nuovo Statuto conserva a Segnani i loro Privilegi, e Immunità, in quanto possano conciliarsi con l'attual' corso di tempi anzi aumenta favori, avendo per base fondamentale, e principal' Oggetto il solo proprio Vantaggio, e Incremento, così ordiniamo con questa inalterabile legge, accioche dal giorno di promulgazione della medema cessi ogni Memoria di altri Statuti Segnani, o degl' usi, contrarii a questo ordine, per sovrano nostro volere pienamente aboliti: dimodo che questa sola presente*

No, i uz ovako ljeporečivu preambulu, osnovna značajka Statuta je propisivanje ovisnosti upravnih i sudbenih tijela grada Senja o Kraljevskom namjesništvu.

Senj je dio Austrijskog primorja, *Littorala* i ne ulazi u sastav Banske Hrvatske što je potkrijepljeno stilizacijom članka 21. Statuta: *"I kako Senj nema nikakvu vezu sa Kraljevinom Hrvatskom, tako ne može i neće sudjelovati u vijećima ovog Kraljevstva, niti imati nikakvu korespondenciju u svezi ovih posljednje navedenih poslova."*²⁷

Korespondencija s Hrvatskim saborom se u praksi ipak nije mogla izbjeći, ali je morala ići preko najvišeg tijela Austrijskog primorja – Intendancu u Trstu. Prepiska je sadržana je u fasciklu br. 11. u Spisima komercijalne uprave za Senj, Karlobag, Kraljevicu i Bakar u Hrvatskom državnom arhivu.²⁸

U odnosu spram Ugarskog kraljevskog vijeća grad šalje izabranog izaslanika, uz obvezu Namjesništva da izvijesti Intendancu: *"Nakon što je grad Senj pozvan u Ugarsko kraljevsko vijeće, bit će slobodan biti zastupan izaslanikom, izabranim od općine, kojima će se, nakon što prethodno Namjesništvo obavijesti našu Intendancu u Trstu, propisati pravila, (za koja zadržavamo pravo potvrde) kako se moraju ponašati u navedenim vijećima."*²⁹ Isto je bilo propisano u *Interims Instruction* Statuta.

6. Prvi dio statutarnih propisa

6.1. Izbor plemića i građana u Senju

Propisi Statuta koji reguliraju ovu materiju su slijedeći: članak 1. *O izboru plemića, građana u Senju*; članak 2. *Gdje i kome se moraju uteći kandidati*; članak 3. *Koliko je glasova potrebno za valjanost izbora*; članak 4. *O slobodnim izborima bez podmićivanja i korupcije*, članak 6. *O godišnjoj obnovi*

ordinanza esser, ed osservarsi possa come valido statuto patrio attribuendoli per Cesarea, Reggia autorità nostro il pieno vigore, ed effetto d'una mai senza indignazione nostra preteribile legge."

²⁷ Članak 21. Statuta: *"E siccome Segna non ha alcuna relazione con il Regno di Croazia, così non dovrà nè potrà intervenire a' Comizii di questo Regno, ne tener alcuna Corrispondenza riguardante questi ultimi affari."*

²⁸ M. PERAMIN, 1993, 207- 221.

²⁹ Članak 21. odjeljak 1. Statuta: *"Dopo che la Città di Segna è chiamata a' Comizii del Regno di Ungheria, averà la libertà di comparirvi per mezzo di Deputati delegandi dalla comunità, a quali fatta previamente da quella Luogotenenza l'insinuazione alla nostra Intendenza di Trieste, sarà prescritta la norma, (che ci riserviamo noi stessi di confermare) di come devino comportarsi in detti Comizii."*

odnosno uspostavljanju poglavarstva i članak 7. Kojom se naredbom i metodom mora pristupiti uspostavljanju Poglavarstva.

Sve slobode, časti, povlastice, pasivno i aktivno biračko pravo pripada samo muškim članovima obitelji građana i plemića grada Senja. Zato se Statutom ograničava njihov broj. Utvrđeni broj obitelji plemića je 24, a građana 30. Statut još spominje vojnike, strance, radnike i siromahe koji nemaju biračko pravo. Građanin ili plemić postaje se ili proglašavanjem od kraljevske vlasti ili izborima zajednice.

Postupak stjecanja plemićkoga ili građanskog reda pokreće zainteresirana strana obraćanjem kod privremenih gradskih sudaca *"koji će, ako se radi o nadomještanju jednog ispražnjenog obiteljskog mjesta, dati odgovarajuću obavijest putem javnog proglasa, zatim upućujući prethodni uobičajen poziv cjelokupnoj zajednici na izbore."*³⁰

Za zakonit i valjan izbor potrebne su 2/3 glasova, bez obzira radi li se o plemiću ili građaninu, dok je za ostale izbore dovoljna obična većina glasova. Za zlouporabe prilikom provodbe izbora u obliku korupcije ili podmićivanja predviđena je kazna lišavanja aktivnog i pasivnog biračkog prava za primatelja, a davatelja se kažnjava uzimanjem "dara" bilo obećanog ili danog u dvostrukoj vrijednosti od Javne trgovačke blagajne.

Svatko tko će biti pridružen plemstvu odnosno građanstvu mora uplatiti 200 odnosno 100 mađarskih zlatnih dukata u Javnu trgovačku blagajnu.³¹ Punoljetnost se stjecala s navršene 24 godine života od kada osoba muškoga spola stječe pravo glasa. Ipak, iznimno je dopušteno "oprostiti par godina", ali stupanjem u brak ne može se steći punoljetnost.

6.2. Izbor Poglavarstva i ostalih ureda

Da bi se pristupilo uspostavi Poglavarstva potrebno je da polovicom kolovoza Središnji ured (Namjesništvo) u Senju traži pristanak Trgovinske intendance u Trstu za uspostavu Poglavarstva na blagdan sv. Mihaela (sv. Mihovila), koji, kako se navodi, ne će biti uskraćen. Vjerojatno se misli da se pristanak ne će uskratiti bez osobita razloga. Isti propis primijeniti će se i za Sud građana, Malo vijeće, Kancelara (tajnika) zajednice, Vicekancelara i sve nepopunjene urede u gradu. Satut se poziva na reskript od 24. prosinca 1755. kojim se ovlašćuje molitelja da istovremeno s pristankom na uspostavu

³⁰ Članak 2. Statuta *"i quali se si trattasse di rimpiazzare una famiglia vacante, ne daranno la conveniente Notizia per Mezzo d'un pubblico Editto, deveniendo indi previo l'invito consueto dell' universa comunità all' elezione."*

³¹ Članak 1.odjeljak 2. Statuta

Poglavarstva i drugih tijela predloži nekog senjskog plemića sposobnog zastupati Ured suca za plemiće. Od trenutka dostave traženog pristanka Trgovinske intendance novi izbornici i Uredi mogu započeti vršiti svoju dužnost.

Propisana je obvezatna nazočnost na sjednicama svim građanima i plemićima s pravom glasa pod prijetnjom kazne od 1 zlatnog dukata, osim u slučaju opravdanih razloga (prepreka). Iako je Marija Terezija bila vjernik, strogo je razdijelila sakralnu od sekularne vlasti. U odredbi članka 6. Statuta kao i u reskriptu od 24. prosinca 1755. zabranjuje "crkvanim osobama" miješanje u svjetovne stvari. Nadzornik provedbe "kraljevske volje" bio je Vicekapetan.

Mjesto provođenja izbora i proglašavanja rezultata bila je Javna palača gdje nakon prvotnog imenovanja aktualnih službenika nastavlja sa izborom Malog vijeća. U sastav Malog vijeća ulaze 10 savjetnika zajednice i 12 prisežnika te u širem smislu dvojica sudaca.

Izbor se obavlja na sljedeći način: ponajprije plemići običnom većinom izabiru dvanaest građana koji opet izabiru dvanaest plemića izbornika (elektora) koji će izabrati suca.³² Nadalje, moraju se kumulativno ispuniti dvije pretpostavke, a to su: prvo, potvrda njihova izbora od sudaca i drugo, ne smiju biti imenovana dvojica iz iste obitelji.

Potom, dvanaest plemića odabire šest od dvanaest izabranih građana, a potonji četiri od dvanaest plemića. Preostalih osam izabranih plemića i šest građana imaju položaj prisežnika i nastupaju u Uredu za savjetnike ukoliko su ovi spriječeni.

U Ured suca bivaju imenovana tri kandidata između dvanaest plemića koje su između sebe običnom većinom izabrali plemići. Nakon toga, u odvojenoj sobi, dvanaest građana elektora glasovanjem s kuglicama izabiru svog kandidata za Ured suca "koji će imati prvo mjesto poslije suca plemića i obojica će morati popuštati pred Pomoćnicima ovog Carskog kraljevskog namjesništva."³³ Glasovanje kuglicama podrazumijeva sljedeće radnje: u kutiju sa tri različite posude u kojima se nalazi ime kandidata ubacuju se prethodno podijeljene kuglice dvanaestorici izbornika. Svaki dobiva tri kuglice (dvije crne i jednu bijelu). Željenom kandidatu ubacuju bijelu kuglicu. Ukoliko ni jedan ne ostvari većinu, tada Kancelar stavlja u šešir imena trojice, a i Senior

³² Članak 7. odjeljak 2. Statuta "...*primo i Patrizii a pluralità di Voti creeranno dodici Cittadini, e questi, cioè i Cittadini creeranno dodici Patrizi Elettori del giudice ben' inteso...*"

³³ Članak 7. odjeljak 6. Statuta "... *il quale averà il primo luogo dopo quello del giudice de'Patrizi, a ambi dovranno cederlo agl'Assessori di quella Ces. Regia nostra Luogotenenza.*"

dvanaestorice glasača građana izvlači jednoga koji biva imenovan sucem građana.

Opravdavajući razlozi spriječenosti obavljanja sudačke funkcije mogu biti: loše zdravlje, napuštanje domovine ili neki drugi ozbiljan razlog koji bi bio uvažen od Središnjeg namjesništva. Naglašava se nemogućnost imenovanja obaju sudaca iz iste obitelji, kao i ograničenje da suci ne smiju biti u krvnom (kognatskom) ili tazbinskom srodstvu do drugog stupnja s Kancelarom i Vicekancelarom.

6.3. Organizacija uprave i sudstva

Statut nije poznavao diobu organa vlasti na upravnu i sudsku, što je tekovina kasnijeg doba i Montesquierove trodiobe državne vlasti, te su kod nekih organa isprepletale obje nadležnosti pa će se zato koristiti skupni naziv – organi vlasti.

Na čelu sustava vlasti nalazila se Trgovačka direkcija Austrijskog primorja. Na nižem stupnju hijerarhije vlasti bio je Središnji ured (Namjesništvo) kojeg su činili predsjednik Namjesništva i njegova dva pomoćnika. Na trećem mjestu nalazi se Poglavarstvo grada Senja. Najvažnije tijelo Poglavarstva je Malo vijeće. Statut navodi da Malo vijeće čine 24 osobe: 12 plemića i 12 građana (10 savjetnika i 14 prisežnika), ali očito nisu ubrojili dvojicu sudaca jer u odredbi čl. 7. Statuta predviđeno je da ukoliko jedan od izabраних "savjetnika ili prisežnika Malog vijeća bude unaprijeđen u dužnost suca mora biti nadomješten drugim pripadnikom na novim izborima."³⁴ Oni se biraju na godinu dana, pri čemu Suca građana bira dvanaest građana elektora, a Suca plemića predlaže Trgovačka intendantca.

Najvažnije pojedinačne funkcije u Poglavarstvu su dužnost Kancelara (tajnik zajednice) i Vicekancelara, čije su službe trajne. Oni, bez dozvole Namjesništva, ne smiju napustiti grad duže od osam dana.

Njihove zadaće navedene su u članku 10. Statuta, ali ih nalazimo i u članku 28. II. dijela Statuta:

1. izvršavanje odluka ili presuda,
2. uspostavljanje i uredno vođenje upisnika, tj. Protokola s kazalom i
3. naplata nagrada za suce
4. fakultativno, u kaznenom postupku, provedba posebne istrage uhićenika.

³⁴ Članak 7. odjeljak 5. Statuta "...che se uno de'creati Consiglieri, ò giurati del minor consiglio fusse promosso all' Officio di giudice, dovrà esser rimpiazzato altro soggetto con una nuova Elezione."

Grad Senj ima dvojicu suca: suca građana i suca plemića. Suci se smatraju i upraviteljima općine Senj, predsjedavaju sjednicama, te "*stalno nadziru primarnu svrhu čuvanja sreće i napretka Grada...*".³⁵ Odbijanje vršenja sudačke ili druge dužnosti povlači za sobom novčanu kaznu.

6.4. Ostali uredi

6.4.1. Ured za zdravstvo i zdravstveni službenici

Istodobno s izborima gradskog poglavarstva pristupa se i izboru dvojice provizora koji čine Ured za zdravstvo. Ured je podčinjen Namjesništvu i Intendanci.

Dužnost im je održavati mjesečne sjednice i pretresati predmete odnosno aktualnosti iz oblasti zdravstva, osim ako potrebe ne zahtijevaju češće zasjedanje. S obzirom na to da se izbori većine dužnosnika obavljaju svake godine, a kvaliteta rada Ureda traži kontinuitet rada, to je Marija Terezija u članku 19. Statuta propisala da Namjesnik imenuje svog pomoćnika koji će "*vršiti ulogu prvog i stalnog provizora*".³⁶

U članku 13. Statuta propisuju se uvjeti koje mora zadovoljavati osoba koja bi se mogla baviti liječničkom profesijom. Isto je propisano i Odredbom od 14. srpnja 1753. prema kojoj liječnik mora imati položen ispit na Medicinskom fakultetu u Beču. Prema Statutu, priznaje se postojanje takvih vrlina i sposobnosti onom liječniku kojeg izabere Namjesništvo, a potvrdi Trgovačka intendantca. Za kirurga se navodi da mora položiti ispit kod službenog liječnika grada Trsta. Slični uvjeti navode se za ljekarnike i travare. U posljednjem dijelu navedenog članka ističe se ovlaštenje Namjesništvu da bez prethodne najave provjerava rad ljekarni.

6.4.2. Povjerenstvo za čistoću i javnu sigurnost

Pitanja održavanja čistoće u Senju i djelokruga Povjerenstva za čistoću i javnu sigurnost uređeni su člankom 14. Statuta. Povjerenstvo je u svom radu podređeno Namjesništvu i Intendanci te mora uredovati na temelju "*posebnog Dekreta kojim se odobravaju odluke i prijedlozi Povjerenstva*"³⁷, osim u slučajevima koji ne trpe odgodu.

³⁵ Članak 8. odjeljak 1. Statuta: "*e costantemente vigilino all' Oggetto primario della Conservazione della felicità, e incremento della Città...*".

³⁶ Članak 19. odjeljak 2. Statuta: "*...il quale sostenga le parti di primo, e perpetuo Provisore...*".

³⁷ Članak 14. odjeljak 1. točka 1. Statuta: "*speciale Decreto approvante le Risoluzioni ò Proposizioni della Commissione.*"

Povjerenstvo za čistoću i javnu sigurnost čine dvojica plemića izabrana iz sastava Malog vijeća, a njihovu radu predsjedava jedan od pomoćnika Namjesnika. Zadaće Povjerenstva su skrb o sirotinji, zaštita od požara, nadzor cijena namirnica neophodnih za život stanovnika, održavanje čistoće javnih površina i npr. popločavanje trgova.

U uskoj svezi s radom Povjerenstva su dvojica javnih mjerača o kojima govori članak 15. Statuta. Oni se imenuju istodobno s osnivanjem Poglavarstva. Namjesništvo poučava mjerače o načinu vaganja, a Povjerenstvo za čistoću o prepoznavanju, označavanju i ispitivanju utega i mjera. Njihova je uloga spriječiti prodaju namirnica korištenjem mjera nepriznatih i nepotvrđenih od vlasti.

6.4.3. Porezni ured

Porezni ured sastoji se od jednog službenika koji također biva izabran na godišnjoj sjednici na razdoblje od godine dana s mogućnošću reizbora ukoliko je svojim doprinosom opravdao povjerenje zajednice. Služba se može dodijeliti i plemiću i građaninu.

Njegove dužnosti su sljedeće:

1. zastupati sve slučajeve u ime grada na sudu,
2. podržavati Ured tužitelja,
3. brinuti se za naplatu propisanih kazni, za što će uvijek biti pozivan posebnim dekretom.

On će *"na ime naknade primati jednu trećinu kazni koje će se izricati, i nagrade sudaca koje se običavaju dosuditi odvjetnicima protiv drskih parničara, izuzev onih koje moraju biti plaćene Kancelaru za javnu blagajnu."*³⁸

6.4.4. Javni trgovački blagajnik

Javni trgovački blagajnik postavlja se na dužnost u razdoblju od četiri godine počevši od primjene Statuta iz 1757., jer je do tada bio imenovan na godinu dana. Ukoliko se osoba istaknula postignutim rezultatima postoji mogućnost obnašanja službe tijekom još jednog mandata, jer kako se navodi, stalnom izmjenom kadra gubi se stručnost.

³⁸ Članak 11. odjeljak 3. Statuta: *"...e a titolo di salario perciperà la terza parte delle pene, che si esigeranno, e le sportule giudiziali, che si fuol adjudicare agli Avvocati contro li temerari litiganti, eccettuate però quelle, che devono essere pagate al Cancelliere per la publica Cassa."*

U obavljanju službe odgovara svojom vlastitom imovinom ili jamcima. Njegova je plaća 100 forinti godišnje. Javni blagajnik jedini uz Namjesnika ima ključ javne blagajne.

*"Ako bi se zbog priličnosti ili nužnosti za grad morao potrošiti neki novac iz Blagajne, stvar će se donijeti i odlučiti zrelošću sudaca i Malog vijeća i odatle će se u pisanom obliku podnijeti našem Namjesništvu, naznačujući zahtjev i individualnu potrebu troškova, koje će se nakon ispitivanja razloga pobrinuti za javne potrebe i podnijeti Blagajniku poseban Dekret kojim se nalaže isplata prikladnog iznosa prema Priznanici."*³⁹

7. Drugi dio statutarnih propisa

7.1. Postupak

U uvodnoj odredbi utvrđuje se svrha pravosuđa: *"Uredno upravljanje pravosuđem u bilo kojoj ljudskoj zajednici je prvenstveni cilj i temelj javne sreće, u čiju su korist i donesena odnosna prava i održava se mirno posjedovanje imovine."*⁴⁰

Nadalje, uvodna odredba navodi koji je cilj i što sadržava Statut, propise o nadležnosti, tijeku postupka i načinu zastupanja stranaka od odvjetnika.

Postupak se može voditi usmeno i pismeno. Usmeni postupak je brži i ekonomičniji pa može biti okončan u jednom danu na sljedeći način: u prvom izlaganju tužitelj se u potpunosti oslanja na već podnesenu tužbu, potom tuženi diktira u zapisnik svoj prigovor, slijedi replika tužitelja i tuženoga te izricanje sudčeve presude.

Članak 14. drugog dijela Statuta propisuje i tehničku organizaciju takvog usmenog postupka: *"pripremiti će se dva stolića u sobi suda jedan za tužitelja drugi za tuženoga, i tako će svaki moći zabilježiti prijedloge protivne strane kako bi točno odgovorio s najvećom iskrenošću."*⁴¹

³⁹ Članak 12. odjeljak 3. Statuta: *"Che se per commodità, ò necessità della Città dovesse farsi qualche spesa dalla Cassa, l'affare si porterà, e delibererà maturamente da' giudici, e Minor Consiglio, e indi s' insinuerà in scritto, alla nostra Luogotenenza specificando il disegno, e l'occorenza individuale delle spese, la quale bilanciati i motivi, provvederà al pubblico bisogno, e rilascerà al Cassiere un'speciale Decreto ingiungente lo sborso dell' opportuna somma verso Quietanza."*

⁴⁰ II. dio Statuta, uvodna odredba: *"L'esatta Amministrazione della Giustizia in qualunque società umana è l'Oggetto primario, e il Fondamento della publica Felicità, con il di cui favore sono sostenuti i rispettivi Dritti, e si mantiene il tranquillo Possesso delle sostanze."*

⁴¹ Članak 14. odjeljak 2. II. dijela Statuta: *"...si preparerano due Tavolini nella stanza del giudizio l'uno per l'attore, l'altro per il Reo, e così annotar potrà ogn'uno i punti proposti dalla contraparte per rispondere indi con maggior franchezza puntatamente."*

7.2. Vrste sudova

Nadležnost (lat. *competentia*) je "skup autoritativnih poslova koje obavlja neki subjekt vlasti, ponajprije neko državno tijelo ili tijelo kojemu su povjerene javne ovlasti. Nadležnost ima samo tijelo koje odlučuje o pojedinačnim pravima i interesima, a tijela vlasti koja ne donose odluke u pojedinačnim slučajevima imaju djelokrug."⁴²

Sudbenu vlast u Senju vršila su gradska civilna tijela, a to su bili gradski i plemićki sudac odnosno Malo vijeće. Pored njih postojao je i vojni sud regimente ukoliko je osoba bila pripadnik vojne postrojbe, odnosno Namjesništvo.

Pod jurisdikcijom Malog vijeća nalaze se: "Svi plemići i građani Senja bilo kojih mogućnosti ili časti, kao i stranci ukoliko prebivaju u Senju...u osobnim predmetima."⁴³

Malo vijeće je prvostupanjsko sudbeno tijelo, dok apelacijski sud predstavlja Namjesništvo u Senju, a najviša sudska instanca je Regencija u Grazu. Posebno se predviđa osnivanje Trgovačkog suda u Senju i donošenje propisa koje će uređivati njegov način postupanja kako ne bi dolazilo do sukoba nadležnosti.

"U odnosu na vojne osobe trenutno u vršenju službe, uzet će se odredba konstitucije opće za sve naše zemlje; dakle vojnici, bilo patriciji ili građani ili zaposleni u garnizonu u Senju, pod jurisdikcijom su isključivo suda regimente u kojoj su upisani."⁴⁴

Malo vijeće ima jurisdikciju u građanskim predmetima i naizmjenično predsjedaju sudac plemića pa sudac građana.

7.3. Odvjetnici

Odvjetničko postupanje uređuju članci: 4. do 9. drugog dijela Statuta. U članku 5. drugog dijela Statuta u osam točaka točno se navodi kojim slijedom odvjetnik pristupa analizi predmeta i prikupljanju dokaza, pri čemu:

1. ispituje valjanost isprava i dokaza koje predlaže klijent,

⁴² M. VIDA KOVIĆ MUKIĆ, 2006, 575.

⁴³ Članak 3. alineja prva II. dijela Statuta: "Tutti i Patrizi, e Cittadini di segna di qualunque Condizione, e di Dignità, come pure i Forestieri in tanto, che soggiornano in segna...nelle Cause personali;"

⁴⁴ Članak 3. alineja treća II dijela Statuta: "Rispetto alle Persone militari attualmente esistenti nel servizio, si prenderà la Norma dalla Costituzione generale ordinata per tutti li nostri stati; Quindi i Militari, benché Patrizi, di Cittadini, di impiegati nella Guarnigione di Segna, riconosceranno il solo foro del Regimento, nel quale sono ascritti."

2. pri izvođenju dokaznog postupka saslušanjem svjedoka vodi računa o njihovoj kvaliteti i broju,

3. propituje stranku "*koje primjedbe može protivna strana učiniti i kako se one mogu zakonski poništiti*"⁴⁵

4. izrađuje punomoć nakon prethodnog obavještanja o osobama zainteresiranim za postupak

5. ukoliko je riječ o maloljetniku ili šticeniku nužna je intervencija skrbnika, kuratora ili čak samog Poglavarstva,

6. ispituje treba li tužitelj (*actor*) dati kauciju *de expensis*, tj. jamstvo sudskih troškova,

7. utvrđuje nadležnosti i vrstu tužbe,

8. traženje punomoći od protivne strane i njezino prilaganje prilikom samog podnošenja tužbe ili odgovora na tužbu.

Postoje formalni i materijalni zahtjevi koje uredna tužba mora ispuniti. U formalnom smislu na košuljici, ili kako u Statutu piše "*na vanjskom dijelu*" mora imati oznaku: suca, tužitelja, optuženog i sažetak zahtjeva, a materijalni sastojci su: činjenični slijed, tužbeni zahtjev (*petit*) ili zaključak i troškovi.

Ukoliko se u ovoj fazi postupka propusti istaknuti zahtjev za naknadu troškova, on se u kasnijim etapama ne može isticati. Zbog čestih odugovlačenja sporova, neuredno vođenih parnica Statut propisuje za sve podneske, tužbe i žalbe točnu formu i sadržaj kroz primjere.

Daljnja dužnost odvjetnika jest neodložno postupanje pa se tako naređuje: podizanje svih molbi iz ureda kancelara nakon sjednice na kojoj su podnesene, prijepis svih prigovora koje će uložiti i upisivanje na prijepisu prigovora (ili drugoj vrsti podneska) sve odluke, naredbe i dekrete vezane za taj predmet kako bi imali "*u rukama cijeli svitak spisa*"⁴⁶ odnosno potpun uvid u tijek postupka.

7.4. Kazne za nesavjesno obavljanje odvjetničke dužnosti

U izvršavanju odvjetničke dužnosti mogu se izreći i kazne za njezino nesavjesno obavljanje, pri čemu se razlikuju: opomena, ukor, novčana kazna i zabrana obavljanja djelatnosti ("*isključenje iz službe*"), a što propisuju članci 22. do 25. drugog dijela Statuta.

⁴⁵ Članak 5. točka 3. II. dijela Statuta "*quali obiezioni possa far la controparte, e come le medeme legalmente elider si possono.*"

⁴⁶ Članak 7. odjeljak 2. točka 2. II. dijela Statuta "*a mani l'intiero Rotolo degli atti...*"

Novčane kazne jesu:

- jedan zlatni dukat odvjetniku koji ne pristupi zakazanoj usmenoj raspravi, osim ako se nije dan ranije opravdao Predsjedniku,
- dvije forinte odvjetniku koji izvršni prijedlog ne sastavi slijedom odredaba članka 18. drugog dijela Statuta,
- jedan zlatni dukat odvjetniku ako ne podigne iz ureda pravovremeno riješene predmete na otpremi.

Ukor dobiva odvjetnik koji se opire nalogu suda da u bilo koje vrijeme preda svitke spisa iz svoga ureda.

U slučaju ponovne povrede slijedi isključenje odvjetnika iz službe. Isključenje iz službe prijeti i odvjetniku koji je svojim radnjama osujećivao sklapanje nagodbe stranaka. U ovom slučaju Malo vijeće ima ovlast da *"ako se pokaže bilo kakav indicij o takvom kaznenom djelu odvjetnika, pristupi strogoj istrazi i bez sustezanja isključi s dužnosti onoga koji je pronađen krivim; tako da podstrekiivač sporova bude proglašen nedostojnim za izbor u vijeće kojeg čine odvjetnici koji s punim pravom nose taj časni naziv."*⁴⁷

8. Zaključak

Grad Senj je prema raznim pravnim aktima bio u potpunosti ovisan o novoustrojenim tijelima središnje državne vlasti, a to su bili Tršćanska intendantca, sud u Gracu, Trgovačko vijeće u Beču i Namjesništvo u Senju. Nadležnosti su bile podijeljene između civilnih i vojnih vlasti, a sve se odvijalo pod budnom prismotrom apsolutističke vladarice i njezinih reformi centralizacije državne vlasti u duhu prosvijećenog apsolutizma. Zato su bile ograničene veze Senja s Trojednom Kraljevinom Hrvatskom, Slavonijom i Dalmacijom odnosno njezinim organima vlasti, Banom i Saborom.

Senj je ipak imao određene značajke onoga što danas nazivamo lokalnom, tj. područnom samoupravom. To se poglavito vidi u prvom dijelu Statuta iz 1757., u kojem se uređuje organizacija gradske uprave i izbori za sva njezina tijela.

U pogledu postupka posebna je pažnja poklonjena odvjetnicima zato što su oni pokretači postupka i glavni krivci u slučaju neuspjelih, uzaludno

⁴⁷ Članak 24. II. dijela Statuta "...che se mai si manifestasse qualche indicio del reato, di cui si tratta, contro un' avvocato, di procedere ad una rigorosa inquisizione, e di ammuovere senza dimora dall' uffizio quel' tale, che fosse stato truovato colpevole; come che un' uomo simile somentatore di liti si rende indegno di essere computato nel numero di quel' Collegio, che formano gl'avvocati, i quali a giusto titolo portano tal' onorevole nome."

vođenih parnica, a što se u više navrata ističe u Statutu zbog čega i postoje različite vrste kazni kojima su izloženi odvjetnici u slučaju nesavjesnoga, nemarnog postupanja kao i pri zlouporabi dužnosti.

Literatura

- Vladimir ANIĆ – Ivo GOLDSTEIN, *Rječnik stranih riječi*, Zagreb, 2000, 1211.
- Slaven BAČIĆ, *Povelje slobodnih kraljevskih gradova Novog Sada, Sombora i Subotice*, Subotica, 1995.
- Željko BARTULOVIĆ, *Neka pitanja stvarnih i obveznih prava*, Rijeka 1997.
- Alexander BUCZYNSKI, *Gradovi Vojne krajine*, I, Zagreb, 1997.
- Alexander BUCZYNSKI, *Nastanak i organizacijski oblik vojnih komuniteta od 1748. do 1850*, *Arhivski vjesnik*, 34-35, 35-36, Zagreb, 1991-1992, 185-194.
- Alexander BUCZYNSKI, *Trgovački pomorski grad Senj i tršćanska trgovačka intendantca*, *Senjski zbornik*, 18, Senj, 1991, 205-218.
- Antun DABINOVIĆ, *Hrvatska državna i pravna povijest*, Zagreb, 1940.
- Ana Maria GRÜNFELDER, *Senj i Karlobag u doba merkantilističke gospodarske politike*, *Senjski zbornik*, 29, Senj 2002, 125-154.
- Ana Maria GRÜNFELDER, *Vojna krajina i reformski procesi u ranom novom vijeku s posebnim osvrtom na primorsku krajinu i Senj*, *Senjski zbornik*, 36, Senj, 2009, 91-122.
- Marko KOSTRENIĆ, *Nacrt historije hrvatske države i hrvatskog prava*, Zagreb 1956.
- Trpimir MACAN, *Povijest hrvatskoga naroda*, Zagreb, 1992.
- Lujo MARGETIĆ, *Senjski statut iz 1388*, *Senjski zbornik*, 12, Senj 1985-87, 19-100.
- Mirjana PERAMIN, *Spisi komercijalne uprave za Senj, Karlobag, Kraljevicu i Bakar s posebnim osvrtom na fond "Commercalia" (1749. - 1776.)*, *Arhivski vjesnik*, 1993, 207- 221.
- Senjski Statut iz 1757. g.*, tekst tiskan u Trstu na talijanskom i njemačkom jeziku
- Ljerka ŠIMUNKOVIĆ, *Problematika proučavanja povijesnih dokumenata na starotalijanskom jeziku*, *Časopis za suvremenu povijest*, 33, Zagreb 2001, 181-186.
- Marta VIDAKOVIĆ MUKIĆ, *Opći pravni rječnik*, Zagreb, 2006, 575.
- Erich ZÖLLNER – Therese SCHUSSEL, *Povijest Austrije*, Zagreb, 1997, 200-208.

ABOUT THE SENJ STATUTE FROM 1757

Summary

The Senj Statute from 1388 has been the subject of detailed research by Croatian lawyers and historians. However, in the legal tradition of Senj there still exists one more important legal source which has not been used enough in the research of the history of Senj, its structure and development of legal institutes in Croatian legal areas in the 18th century. It is the Senj Statute from 1757 which was introduced by the ruler Maria Theresa. The statute is written in Italian and German languages.

At that time Senj was exempt from the administration of the ban and parliament and was in the system of the Military Border and its authorities. However, Senj had the status of a free royal city and after complaints of the Croatian parliament about the violation of rights of the city its status, organisation and privileges were set with the Statute. Senj was still not under the authority of the ban and parliament, but it found itself in the system of the Commercial Intendancy (the so-called Austrian Littoral from Trieste to Karlobag).

The statute contains a number of regulations about the structure of the governing organs in the city (Minor Council, Chancellor), election methods, government, court (city and noble judge), physician, surgeon and chemist, office of cleanliness, trading privileges of the city, court procedure, lawyers, family and inheritance rights, maritime law, forest protection etc.

Keywords: Senj, statute, 1757